

O'ZBEKISTON TEZ'YURAR POYEZDLARINING KO'P QIRRALI AFZALLIKLARI

Bozorboyev Shuhrat Ziyat o'g'li

Orolbo'yi tibbiyot va transport texnikumi Temir yo'l transporti kafedrasining "Yuk va tijorat ishlari asoslari" fani o'qituvchisi bazarbaevshz@gmail.com 998936145433

Annotatsiya: Mazkur maqolada O'zbekistonda tezyurar temir yo'l transporti tizimining joriy etilishi va rivojlanishi, jumladan "Afrosiyob" va "Jaloliddin Manguberdi" poyezdlari misolida, ularning iqtisodiy, ijtimoiy, ekologik hamda texnik jihatdan berayotgan afzalliklari tahlil qilinadi. Shuningdek, xalqaro tajribalar asosida tezyurar temir yo'l transportining global barqaror rivojlanishdagi ahamiyati va O'zbekiston istiqbollari yoritiladi.

Kalit so'zlar: tezyurar poyezd, "Afrosiyob", "Jaloliddin Manguberdi", Talgo-250, iqtisodiy samaradorlik, CO₂ chiqindisi, transport xavfsizligi, aerodinamika, barqaror rivojlanish.

KIRISH

So'nggi yillarda O'zbekiston transport tizimida tub islohotlar amalga oshirilmoqda. Mamlakat geografik joylashuvi va tranzit salohiyatidan samarali foydalanish maqsadida temir yo'l sohasiga katta mablag'lar yo'naltirilib, ayniqsa tezyurar poyezdlar joriy etilmoqda.

Ushbu maqolada Toshkent–Samarqand–Buxoro–Xiva yo'nalishida harakatlanuvchi "Afrosiyob" va "Jaloliddin Manguberdi" kabi tezyurar elektropoyezdlarning muhim jihatlari va afzalliklariga ilmiy asoslangan holda yondashilgan.

Tezyurar poyezdlarning iqtisodiy afzalliklari Vaqt va masofa. 2011-yilda foydalanishga topshirilgan Toshkent–Samarqand tezyurar yo'li – 344 km masofani "Afrosiyob" atigi 2 soatda bosib o'tadi. Eski oddiy poyezdlar bilan 6–8 soat, avtobus bilan 5–6 soat vaqt sarflangan bo'lsa, hozirgi tezlik transportda vaqt tejash imkonini beradi. Sayohat vaqti keskin qisqarishi orqali iqtisodiy faollik oshadi. Tadbirkorlar va ishbilarmonlar kun davomida ikki yirik shahar – Toshkent va Samarqand o'rtasida bemalol qatnay oladi. "Jaloliddin Manguberdi" poyezdi esa Toshkent–Xiva masofasini ilgari 14 soatda bosib o'tgan bo'lsa, endi 7,5 soatda yetib boradi. Turizm va xizmatlar. Tezyurar poyezdlar

O'zbekiston turizmida muhim o'rin tutadi. Xorijiy sayyohlar qadimiy Samarqand, Buxoro, Xivaga tez va qulay yetib olish imkoniga ega. Turizm sohasidagi ilmiy tadqiqotlar "Afrosiyob" xizmati sayyohlar qoniqishini oshirish orqali turizm iqtisodiyotiga qo'shimcha hissa qo'shayotganini ko'rsatadi.

Toshkent – Xojikent – Toshkent

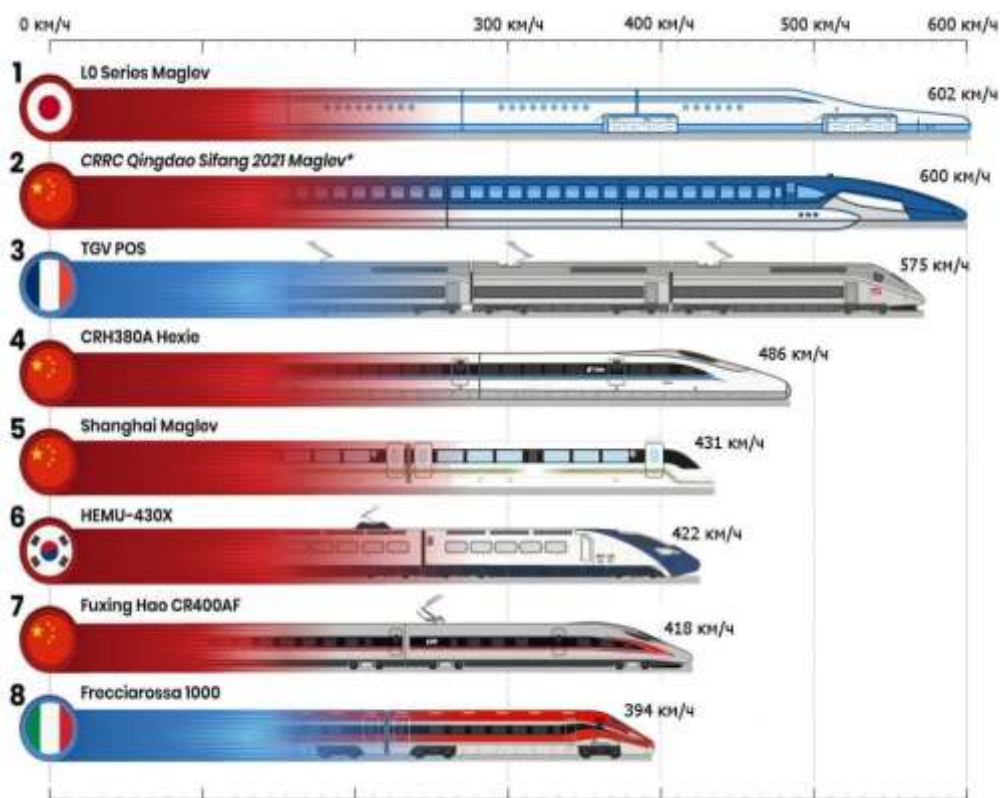
yo'nalishida yo'lovchi tashuvchi tezyurar elektropoyezd jadvali
2024 yil 3 dekabr dan

Toshkent – Xojikent				Xojikent – Toshkent			
Bekat nomi	Poyezd raqami/vaqqi			Bekat nomi	Poyezd raqami/vaqqi		
	7201	7203	7205		7202	7204	7206
Toshkent - Janubiy	06:18	12:53	18:10	Xojikent	08:02	14:33	19:45
Toshkent - Markaziy	06:27-06:29	13:02-13:04	18:19-18:21	Salar	08:58-09:00	15:29-15:31	20:44-20:46
Salar	06:35-06:37	13:10-13:12	18:27-18:29	Toshkent - Markaziy	09:06-09:08	15:37-15:39	20:52-20:54
Xojikent	07:42	14:03	19:20	Toshkent - Janubiy	09:17	15:48	21:03

Toshkent bo'linmasining yagona hudud chipta narxi

Yo'nalish nomi	Umumiy			Bolalar uchun		
	Yagona hudud tarif narxi, so'm	Mahalliy yig'im narxi, so'm	Chipta narxi, so'm	Yagona hudud tarif narxi, so'm	Mahalliy yig'im narxi, so'm	Chipta narxi, so'm
Toshkent – Xojikent – Toshkent	17 000	3 000	20 000	8 500	3 000	11 500

Ijtimoiy afzalliklar Yo'lovchi tashish hajmining o'sishi. 2025-yilda temir yo'l transporti orqali 10,5 mln yo'lovchi tashilgan, bu 2024-yilga nisbatan 700 ming (7%) ko'pdir. Bu o'sish aynan tezyurar poyezdlarning qulayligi, qatnovlar sonining ko'payishi va yo'nalishlar geografiasining kengayishi bilan bog'liq. Xizmat ko'rsatish sifati. "Afrosiyob" tarkibida VIP, birinchi va ekonom klass vagonlari, restoran-vagon mavjud bo'lib, imkoniyati cheklangan shaxslar uchun maxsus joylar yaratilgan. Ijtimoiy tenglikka ta'siri. Tezyurar temir yo'l vokzallari atrofida xizmat ko'rsatish tarmoqlari, kichik biznes, transport-logistika markazlari rivojlanadi. Qatnovlar chastotasi va qulayligi kichik shaharlar aholisi uchun katta markazlarga "ishchi kuchi eksporti" imkonini yaratadi.

Ekologik afzalliklar Uglerod izining qisqarishi. Xalqaro ilmiy tadqiqotlar tezyurar temir yo'llarning ekologik jihatdan eng toza transport turlaridan biri ekanligini isbotlaydi.

Xitoyda 2002–2021-yillar davomida tezyurar temir yo'llar yo'lovchilarning bir qismini samolyot va avtomobillardan temir yo'lga o'tkazish orqali uglerod chiqindilarini o'rtacha 1,74% ga kamaytirgan va bu ijtimoiy-iqlimiy foyda \$30,97 mlrd dan ortiqni tashkil etgan. Atrof-muhit va shahar ekologiyasiga ijobiy ta'sir.

Xitoyning 284 shahri ma'lumotlariga asoslangan boshqa bir tadqiqotga ko'ra, tezyurar temir yo'lga ega bo'lgan shaharlarda urbanizatsiya va ekologik muvozanat o'rtasidagi bog'liqlik yaxshilanadi, texnologik resurslar konsentratsiyasi va mehnat mobilligi kuchayadi.

Yerdan foydalanish va transport bandligi. Oddiy "2-soatlik qatnov" tajribasi yo'l tirbandligini kamaytiradi. Tezyurar temir yo'l 1 km yo'l uchun avtomobil magistraliga nisbatan kamroq yer egallaydi, shovqin ifloslanishi nisbatan past bo'ladi.

"Afrosiyob" 2025-yilda O'zbekistonda 250 km/soat tezlikda harakatlanadigan eng ilg'or elektropoyezdlardan biri hisoblanadi.

Texnik va xavfsizlik afzalliklari Tezlik va infratuzilma. “Afrosiyob” Talgo-250 rusumli elektropoyezdning maksimal tezligi 250 km/soat. Toshkent–Samarqand tezyurar yo‘li deyarli yangidan qurilgan, 400 m uzunlikdagi 4 ta ko‘prik va 150 dan ortiq mavjud ko‘priklar qayta ta‘mirlandi. Harakatlanuvchi tarkibga eng yuqori tezlikda signal va aloqa vositalari o‘rnatilgan.

Aerodinamika va xavfsizlik. Tezyurar poyezdlarning ayniqsa qarama-qarshi yo‘nalishda kesishishi paytida yuzaga keladigan aerodinamik bosim masalasi O‘zbekiston olimlari tomonidan chuqur o‘rganilgan.

Xalqaro standartlardan foydalanib, ular “Afrosiyob”ning kesishish jarayonidagi eng yuqori bosimini hisoblab chiqqan va bu bosim Yevropa xavfsizlik normalari talablaridan oshmasligini aniqlagan. Bu poyezdlarning xavfsiz ishlashini ta‘minlaydi. Qulaylik va moslashuv. Talgo-250 poyezdi maxsus 1520 mm kenglikdagi temir yo‘l (Rossiya va MDH standarti) uchun moslashtirilgan, o‘zgaruvchan tok tizimiga o‘tkazilgan va zamonaviy xavfsizlik tizimlari bilan jihozlangan.

Jahon tajribalari bilan taqqoslash va istiqbollar Yaponiyaning Shinkansen tezyurar temir yo‘llari tajribasi shuni ko‘rsatadiki, tezyurar temir yo‘l nafaqat vaqtni qisqartiradi, balki yer qiymatini oshiradi, biznesni kengaytiradi va uglerod chiqindilarini kamaytirishda muhim rol o‘ynaydi. Xalqaro tadqiqotlar, shuningdek, tezyurar temir yo‘l barcha hududlarning, hatto bevosita unga ulanmagan mintaqalarning ham transport imkoniyatlarini yaxshilashini ko‘rsatadi. O‘zbekiston bu borada boshlangan islohotlarni davom ettirmoqda. 2026-yil fevralida Koreyaning “Hyundai Rotem” kompaniyasi bilan

hamkorlikda ishlab chiqarilgan ilk milliy tezyurar poyezdlar yo'lga chiqdi. Kelgusi yillarda "Toshkent–Samarqand", "Samarqand–Navoiy–Buxoro" yo'nalishlarida yangi temir yo'l qurilishi rejalashtirilgan.

Xulosa. O'zbekiston tezyurar poyezdlari iqtisodiy (vaqt va xarajat tejash, turizm va xizmatlar o'sishi), ijtimoiy (mobillik, xizmat sifati, hududlararo tenglik), ekologik (uglerod izi qisqarishi, energiya samaradorligi) va texnik-xavfsizlik (yuqori tezlikda barqaror va xavfsiz harakatlanish) kabi muhim afzalliklarga ega. Xalqaro tajribalar va mavjud ilmiy tadqiqotlar asosida aytish mumkinki, ushbu yo'nalishdagi investitsiyalar O'zbekistonning uzoq muddatli iqtisodiy o'sishi va ekologik barqarorligiga xizmat qiladi. Mamlakatda temir yo'l tarmog'ini yanada kengaytirish, yangi tezyurar poyezdlar sotib olish va mavjudlarini modernizatsiya qilish orqali ushbu afzalliklarni yanada oshirish imkoniyati mavjud.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. O'zbekiston Vikipediyasi. Afrosiyob (tezyurar poyezd) (online)
2. O'zbekiston Vikipediyasi. Toshkent–Samarqand tezyurar temir yo'li (online).
3. Daminov Sh., Ijamshid, Ravshanbek. Temir yo'l transportida yo'lovchi tashishga ta'sir ko'rsatuvchi omillar. Zenodo, 2025.
4. Akbarova Z., Ibragimov L. Tezlik va qulaylik davri: yangi poyezd — yangi imkoniyatlar. Yuz.uz, 2026.
5. Rasulov M., Masharipov M. Bozorov R. Aerodinamicheskiye svoystva vysokoskorostnykh passazhirskikh poyezdov "Afrosiyob" v protsesse ikh skreshcheniya. Transportnaya nauka i tekhnika, 2025.
6. Victory D. The Economic and Environmental Impact of Shinkansen and High-Speed Rail Infrastructure. Belmont University, 2025.
7. Milliy statistika qo'mitasi. 2025-yilda temir yo'l transportida 10,5 mln yo'lovchi tashilgan (online).
8. Kun.uz. Temiryo'lda yo'lovchi tashish ko'rsatkichi 10,5 mln nafarga yetdi. 2026.

9. Yuz.uz. O'zbekistonning ilk milliy tezyurar poyezdlari yo'lga chiqdi. 2026. 10. Transport Policy Journal. Does the development of high-speed rail benefit carbon emissions reduction? Vol.172, 2025.